

Αναδιάταξη των συμμαχιών

Η γερμανική επίθεση κατά της Σοβιετικής Ένωσης (22 Ιουνίου του 1941) ξεκαθάρισε το τοπίο των συμμαχιών. Αναγκαστικά, ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος μεταβαλλόταν σε μια μέχρις εσχάτων μάχη ανάμεσα στην δημοκρατία και τον υπαρκτό σοσιαλισμό από τη μια πλευρά και τον милитарιστικό ολοκληρωτισμό (ναζισμό, φασισμό και στρατοκρατία) από την άλλη. Σε λόγο του (3 Ιουλίου του 1941), ο ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης, Ιωσήφ Στάλιν (1879 - 1953), κάλεσε τους λαούς, που βρίσκονταν κάτω από την κυριαρχία του άξονα, να οργανώσουν την αντίστασή τους. Η ανταπόκριση στο κάλεσμα έγινε πρωταρχικό καθήκον για τα παράνομα κομμουνιστικά κόμματα και όχι μόνο. Παράλληλα, η επίθεση ενεργοποίησε θετικά και όλους τους αντικομμουνιστές. Ο Τσόρτσιλ εκδηλώθηκε την ίδια μέρα της γερμανικής εισβολής. Ο Ρούσβελτ ακολούθησε, επεκτείνοντας και στην ΕΣΣΔ την ομπρέλα του νόμου για τον δανεισμό και την εκμίσθωση. Στις 9 του Αυγούστου (1941), το βρετανικό καταδρομικό «Πρίγκιπας της Ουαλίας», που μετέφερε τον Τσόρτσιλ, συναντιόταν στην παραλία της Νέας Γης, απέναντι από τις καναδικές ακτές, με το αμερικανικό «Αυγούστα», που είχε τον Ρούσβελτ επιβάτη. Η κοινή διακήρυξη, που υπέγραψαν στις 12 του μήνα, έμεινε γνωστή ως «Χάρτης του Ατλαντικού» και ίσχυσε ως το τέλος του πολέμου.

Συνοπτικά, οι δυο ηγέτες διακήρυσσαν την αντίθεσή τους στις βίαιες εδαφικές επεκτάσεις και αλλαγές συνόρων, έβαζαν σκοπό τους την οριστική συντριβή «της ναζιστικής τυραννίας», αναγνώριζαν στους λαούς το δικαίωμα να επιλέγουν τον τρόπο διακυβέρνησής τους (δίνοντας έτσι «άφεση αμαρτιών» στον κομμουνισμό) κι έβαζαν τα πρώτα λιθαράκια για μια πολιτική μελλοντικού παγκόσμιου αφοπλισμού. Ο Στάλιν προσχώρησε (24 Σεπτέμβρη του 1941), συμφωνώντας απόλυτα.

Οι καιροί, όμως, ήταν ακόμα δίσεκτοι. Οι δυνάμεις του άξονα σχεδόν παντού νικούσαν. Η ιαπωνική επίθεση στην αμερικανική βάση του Περλ Χάρμπορ (7 Δεκέμβρη του 1941) έμπασε και τις ΗΠΑ ενεργά στην παγκόσμια σύρραξη (8 του Δεκέμβρη). Γερμανία και Ιταλία κήρυξαν τον πόλεμο στις Ηνωμένες Πολιτείες (11 του Δεκέμβρη) για να ακολουθήσουν Ουγγαρία, Ρουμανία και Βουλγαρία (12 του μήνα). Το πρώτο πεντάμηνο του 1942, στον Ειρηνικό, στην Βόρεια Αφρική και στο ρωσικό μέτωπο, Ιάπωνες και Γερμανοί κυριαρχούσαν.

Η ανατροπή

Η συμμαχική αντεπίθεση ξεκίνησε από τον Ειρηνικό ωκεανό. Στη μεγάλη ναυμαχία του Μιντγουέι (3 - 6 Ιουνίου του 1942), ο ιαπωνικός στόλος υπέστη δεινή ήττα κι επέτρεψε στους Αμερικανούς να αποβιβάσουν στην Γκουανταλκανάλ (7 Αυγούστου του 1942) εγκαινιάζοντας τον επιθετικό πόλεμο. Στις 8 Νοέμβρη του 1942, η αμερικανική απόβαση στην Βόρεια Αφρική έγειρε κι εκεί την ζυγαριά. Το 1943 εξελίχθηκε ολέθριο για τον άξονα: Στις 30 του Γενάρη, ολοκληρώθηκε με σοβιετική νίκη η μάχη στο Στάλινγκραντ. Στις 12 του Μάη, έληξε νικηφόρα για τους συμμάχους η μάχη στην Βόρεια Αφρική. Η απόβαση στη Σικελία (10 Ιουλίου του 1943) άνοιξε νέο μέτωπο στην Ευρώπη. Ο στρατάρχης Πέτρος Μπαντόλιο αντικατέστησε τον Μουσολίνι (25 του Ιουλίου) στην πρωθυπουργία της Ιταλίας, που παραδόθηκε άνευ όρων (3 του Σεπτεμβρη), την ημέρα της αγγλικής απόβασης στο Ρέτζιο. Οι Γερμανοί, όμως, συνέχιζαν ακόμα. Στις 13 του Οκτώβρη, η Ιταλία του Μπαντόλιο κήρυξε τον πόλεμο στον Χίτλερ!

Η αμερικανική απόβαση στο Άντσιο πραγματοποιήθηκε στις 22 Γενάρη του 1944. Οι μάχες στην Ιταλία εξελίσσονταν σκληρές. Η αντεπίθεση των Σοβιετικών έστειλε τους Γερμανούς έξω από τα εδάφη τους (1 Μάρτη του 1944). Η τέταρτη θωρακισμένη στρατιά διασπάστηκε κι ο σοβιετικός στρατός μπήκε στο Τσέρνοβιτς (24 του Μάρτη). Μέσα σε είκοσι μέρες, η σοβιετική προέλαση είχε καλύψει 200 χμ. Έφτασαν στον ποταμό Προύθο (27 του μήνα). Στις 4 του Ιουνίου, τα συμμαχικά στρατεύματα έμπαιναν στη Ρώμη. Στις 6 του μήνα, εκδηλώνονταν η απόβαση στη Νορμανδία. Οι σύμμαχοι μπήκαν στο Παρίσι στις 29 του Σεπτεμβρη.

Η Ρουμανία

Τον Αύγουστο του 1944, ο πρεσβευτής της Γερμανίας στο Βουκουρέστι ειδοποιούσε τον Χίτλερ ότι ο δικτάτορας Αντονέσκου είχε τον βασιλιά και τον λαό της Ρουμανίας με το μέρος του. Οι Ρουμάνοι διέθεταν 23 μεραρχίες και οι Γερμανοί άλλες 21. Ο Χίτλερ θεώρησε επαρκείς τις δυνάμεις αυτές και διέταξε τον στρατάρχη φον Βάιχς να υπερασπιστεί τα Βαλκάνια στο σύνολό τους. Η σοβιετική επίθεση εκδηλώθηκε στις 20 του Αυγούστου κι έμοιαζε με χιονοθύελλα μέσα στο καλοκαίρι: Μια τεράστια τανάλια ανοίχτηκε από τον

ποταμό Δνειότερο. Στις 23, έκλεισε στον Προύθο εγκλωβίζοντας 16 από τις 21 γερμανικές μεραρχίες. Την ίδια μέρα, οι Ρουμάνοι σταμάτησαν να πολεμούν ή έστρεψαν τα όπλα τους κατά των Γερμανών. Ο βασιλιάς Μιχαήλ είδε την κατάσταση να ανατρέπεται και κάλεσε τον Αντονέσκου στα ανάκτορα. Τον συνέλαβε, ενώ ταυτόχρονα ζήτησε ανακωχή. Οι Γερμανοί βομβάρδισαν το παλάτι κι ο Μιχαήλ κήρυξε τον πόλεμο της Ρουμανίας κατά της Γερμανίας.

Όσο να συμβούν όλα αυτά, οι Σοβιετικοί συνέχισαν την προέλαση και (29 του Αυγούστου) κυριεύσαν το Πλοέστι, όπου βρίσκονται οι ρουμανικές πετρελαιοπηγές. Στις 30, πήραν την Κωσταντζα. Η Ρουμανία συνθηκολόγησε την ίδια μέρα. Η γερμανική κατάρρευση στα Βαλκάνια είχε ολοκληρωθεί. Αρχιζε η εκκένωση.

Οι Σοβιετικοί μπήκαν στο Βουκουρέστι στις 31 Αυγούστου του 1944 και γνώρισαν την αποθέωση από τον λαό που είχε βγει στους δρόμους και παραληρούσε.

Στις 5 του Οκτώβρη, οι σοβιετικές δυνάμεις αποκτούσαν επαφή με τους παρτιζάνους του Τίτο στην Γιουγκοσλαβία, ενώ η Βουλγαρία κήρυξε τον πόλεμο κατά της Γερμανίας αλλά καταλαμβάνονταν από τους Σοβιετικούς. Οι Άγγλοι έκαναν απόβαση στην Ελλάδα στις 24 του Σεπτέμβρη. Στις 12 Οκτώβρη του 1944, ο ΕΛΑΣ έμπαινε στην Αθήνα. Στις 14, οι Άγγλοι. Στις 18, ο Γεώργιος Παπανδρέου ως πρωθυπουργός ύψωνε την ελληνική σημαία στην Ακρόπολη.

Στις 21 Οκτώβρη του 1944, οι σύμμαχοι μετέφεραν τον πόλεμο μέσα στην Γερμανία, κυριεύοντας το Ααχεν (Εξ Λα Σαπέλ των Γάλλων, Ακυίσγρανον για τους Λατίνους και τους Βυζαντινούς).

Η Βουλγαρία

Η εθελοντική υπαγωγή της Βουλγαρίας στον άξονα δεν έμεινε αναπάντητη από τον λαό. Οι μαχητικές διαδηλώσεις κατά της υποταγής του Φίλοφ και του βασιλιά Μπόρις κορυφώθηκαν

κι απλώθηκαν σε ολόκληρη την επικράτεια, μετά την κατάληψη των Βαλκανίων από τα γερμανικά στρατεύματα. Ο αγώνας του βουλγαρικού λαού περιορίστηκε κυρίως στο πολιτικό επίπεδο αλλά ήταν τόσο έντονος, ώστε στις 19 Σεπτέμβρη του 1941 να κηρυχτεί η χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και να επιβληθεί ο στρατιωτικός νόμος. Οι συλλήψεις και οι εκτελέσεις «αντιφρονούντων» δε μείωσαν το αγωνιστικό φρόνημα. Ολόκληρο το 1942 κύλησε με απεργίες και συλλαλητήρια που κύριο αποτέλεσμα είχαν να μείνει η Βουλγαρία μοναδική χώρα του άξονα χωρίς αποστολή στρατευμάτων στο ανατολικό μέτωπο. Ο στρατιωτικός νόμος επιβλήθηκε πάλι τον Δεκέμβρη του 1942 αλλά το παράνομο «Πατριωτικό Μέτωπο», που είχαν δημιουργήσει τα αντιφασιστικά κόμματα, έβρισκε συνεχώς και νέα ερείσματα ανάμεσα στις λαϊκές τάξεις.

Στις 28 Αυγούστου του 1943, ο Βόρις πέθανε κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες με τον διάδοχο Συμεών να είναι ακόμη μόλις έξι χρόνων. Η τριμελής αντιβασιλεία, που ουσιαστικά κυβερνούσε, βρέθηκε μπροστά σε μεγάλα διλήμματα, καθώς ήδη η Ιταλία κατέρρεε. Η βρετανική διπλωματία έκανε έκκληση στην βουλγαρική ηγεσία να συμπορευτεί, αφήνοντας να εννοηθεί ότι θα υπήρχε κάποιο είδος αμνηστίας. Το Πατριωτικό Μέτωπο απάντησε κυκλοφορώντας ευρύτατα το πρόγραμμά του (Νοέμβρης του 1943). Η σοβιετική προέλαση στα Βαλκάνια (1944) οδήγησε την Βουλγαρία αρχικά στην ανακωχή κι έπειτα στην κήρυξη πολέμου ενάντια στην Γερμανία. Ήταν αργά. Περίπου 3.000 δοσίλογοι οδηγήθηκαν στο εκτελεστικό απόσπασμα με συνοπτικές διαδικασίες. Τον Νοέμβρη του 1945, το Πατριωτικό Μέτωπο σχημάτιζε εκλεγμένη κυβέρνηση.

Η Αλβανία

Όταν η Ιταλία κατέλαβε την Αλβανία (Απρίλης του 1939), ο Μουσολίνι πρόσφερε το στέμμα της στον βασιλιά, Βικτόρ Εμανουέλε (Βικτωρα Εμμανουήλ), που βέβαια το αποδέχτηκε. Το νέο «σύνταγμα» μεριμνούσε για την ύπαρξη κληρονομικής μοναρχίας κάτω από το σκήπτρο του «οίκου της Σαβοΐας», απ' όπου προερχόταν και ο βασιλιάς της Ιταλίας. Ένα ερμηνευτικό διάταγμα (Ιούνιος του 1940) όριζε ότι η Αλβανία βρίσκεται αυτόματα σε πόλεμο με όποιον πολεμά η Ιταλία. Παρ' όλη την κατοχή, η κεντρική διοίκηση προπαγάνδιζε υπέρ της δημιουργίας μιας Μεγάλης Αλβανίας με την αμέριστη συνδρομή του άξονα. Η ιταλική επίθεση ενάντια στην Ελλάδα είχε στόχο και «την απελευθέρωση της Τσαμουριάς» (κατά τον αλβανικό εθνικισμό, ολόκληρη η Ήπειρος ως την Άρτα), της οποίας η διοίκηση ανατέθηκε σε Αλβανούς μετά την κατάρρευση του ελληνικού μετώπου. Τον ίδιο καιρό, στην Αλβανία προσαρτήθηκαν το Κοσσυφοπέδιο, οι περιοχές γύρω από τις Πρέσπες και δυο τμήματα από το Μαυροβούνιο, ενώ η διοίκηση της χώρας ανατέθηκε σε κάποιον Μουσταφά

Κρούγια. Στις 29 Ιουνίου του 1941, η «Μεγάλη Αλβανία» κήρυξε τον πόλεμο κατά της Σοβιετικής Ένωσης.

Με όλα αυτά, στο εσωτερικό της χώρας είχαν διαμορφωθεί τρία μέτωπα: Των φασιστών συνεργατών και δοσίλογων που δρούσαν στα πλαίσια της στήριξης του άξονα, των βασιλοφρόνων οπαδών του εξόριστου Αχμέτ Ζόγου και εκείνων που ήταν ενάντιοι και στον φασισμό και στη βασιλεία. Ο ανταγωνισμός ανέδειξε στην πλευρά των τελευταίων την ηγετική μορφή του καθηγητή των γαλλικών Εμβέρ Χότζα, παλιού αντίπαλου του Ζόγου. Ένα συνέδριο (8 - 14 Νοέμβρη του 1941) τέλειωσε με την ίδρυση του Κομμουνιστικού Κόμματος Αλβανίας και με ηγέτη του τον Χότζα. Η αντιστασιακή και αντιφασιστική του δράση ξεκίνησε στα τέλη του ίδιου χρόνου. Δώδεκα μήνες αργότερα (Δεκέμβρης του 1942), δημιουργήθηκε το Εθνικό Μέτωπο των βασιλοφρόνων, που απέσπασε και την βρετανική στήριξη. Οι δυο πλευρές (κομμουνιστές και βασιλόφρονες) συνεργάστηκαν τους πρώτους μήνες του 1943, οπότε σχηματίστηκε μια «κυβέρνηση του βουνού». Τον Ιούλιο, διαφώνησαν, ενώ ο Χότζα είχε δημιουργήσει ήδη τον Εθνικό Απελευθερωτικό Στρατό. Ο εμφύλιος πόλεμος που ακολούθησε, κατέληξε υπέρ των δυνάμεων του Χότζα.

Η απελευθέρωση της Αλβανίας άρχισε το 1944, χωρίς εξωτερική βοήθεια. Στις 17 του Μάη, οι παρτιζάνοι κυρίευσαν τις πόλεις Ελβασάν, Βεράτι και Κορυτσά. Στις 20 του Σεπτέμβρη, μπήκαν στο Μπιλίστε και, στις 25, στο Αργυρόκαστρο. Ως τον Νοέμβρη, ολόκληρη η Νότια και κομμάτι της Κεντροδυτικής Αλβανίας βρίσκονταν κάτω από τον έλεγχο των ανταρτών. Την 1η του Νοέμβρη, ξεκίνησε η επίθεση ενάντια στα Τίρανα. Μετά από λυσσώδεις μάχες που μετατράπηκαν στο τέλος σε οδομαχίες, η πόλη κυριεύτηκε βάζοντας τέλος στην γερμανική κατοχή (20 Νοέμβρη του 1944).

Οι παρτιζάνοι της Γιουγκοσλαβίας

Η γιουγκοσλαβική αντίσταση ξεκίνησε πριν καν να μπου οι Γερμανοί στην χώρα. Δυναμική έκφρασή της ήταν η ανατροπή του Τσβέτκοβιτς (27 Μάρτη του 1941), ενώ, με την παράδοση (17 του Απρίλη), πολλά ένοπλα τμήματα του γιουγκοσλαβικού στρατού πήραν τα βουνά αναζητώντας κάποιον να τους συντονίσει. Μια εξέγερση 5.000 ενόπλων στην Βοσνία πνίγηκε στο αίμα καθώς στάλθηκαν εναντίον της 25.000 Γερμανοί. Ο λαός πλήρωσε ακριβά: Οι κατακτητές εφάρμοσαν απάνθρωπη πολιτική αντιποίνων εκτελώντας εκατό αμάχους για κάθε νεκρό Γερμανό και καίγοντας ολόκληρα χωριά. Τα συνεχή σαμποτάζ έκαναν τον Χίτλερ

να επιβάλει πρόστιμο στο Βελιγράδι δέκα εκατομμύρια δηνάρια (Ιούλιος του 1941), αλλά στα βουνά ο στρατηγός Α. Γιοβάνοβιτς ερχόταν σε επαφή με τα διασκορπισμένα στρατιωτικά τμήματα και δημιουργούσε τον Εθνικό Απελευθερωτικό Στρατό. Δίπλα στον στρατηγό, επιβλήθηκε η ηγετική μορφή του πρώην εργάτη μεταλλουργίας και από το 1938 γενικού γραμματέα του παράνομου Κομμουνιστικού Κόμματος Γιουγκοσλαβίας, Κροάτη Ιωσήφ Μπροζ. Έμεινε γνωστός με το ψευδώνυμο Τίτο. Σύνθημά του: «Θάνατος στον φασισμό, λευτεριά στον λαό».

Τον Αύγουστο του 1941, η ένοπλη αντίσταση είχε απλωθεί στη Σερβία, την Βοσνία, το Μαυροβούνιο και την Κροατία. Εκεί, τα πράγματα είχαν πάρει εξαρχής δραματική μορφή. Ενώ ολόκληρα κομμάτια του γιουγκοσλαβικού εδάφους είχαν παραχωρηθεί στην Ιταλία, την Ουγγαρία και την Βουλγαρία, στους Κροάτες αναγνωρίστηκε ανεξαρτησία με αντιπαροχή: Η δορυφορική του άξονα Κροατία παραχώρησε την Δαλματία στην απέναντι Ιταλία και ενσωμάτωσε στα εδάφη της την Βοσνία, όπου κατοικούσαν πάνω από τρία εκατομμύρια Κροάτες, δύο εκατομμύρια Σέρβοι και περίπου ένα εκατομμύριο μουσουλμάνοι που αρνιόνταν να ενταχθούν σε κάποια εθνική ομάδα. Τους χρέωσαν στους Κροάτες. Από τον Μάη, ο πρίγκιπας Εμερί της Σαβοΐας, συγγενής του βασιλιά της Ιταλίας, ορκίστηκε βασιλιάς της Κροατίας με το ηχηρό όνομα Τομισλάβ Β'. Ήταν βασιλιάς στα χαρτιά, καθώς μαινόταν ο εμφύλιος πόλεμος και οι Γερμανοί με κανέναν τρόπο δεν άφηναν στους ντόπιους τη διοίκηση. Υπήρχε άλλωστε εκεί κι ένας μικρός δικτάτορας, ο «πρωθυπουργός» Άντε Πάβελιτς, αρχηγός της τρομοκρατικής οργάνωσης «Ουστάσα» που ήταν ανακατεμένη και στην δολοφονία του βασιλιά Αλέξανδρου (το 1934). Γεννήθηκε το 1869 κι εξαφανίστηκε στην Ιταλία μετά την κατάρρευση του άξονα το 1945. Ο Πάβλεβιτς εξέδωσε αντισημιτικούς νόμους και ξεκίνησε πρόγραμμα εθνοκάθαρσης από τους μισητούς Σέρβους αλλά και τους Ρομά. Από τους 39.000 εβραίους που ζούσαν εκεί, οι περίπου 30.000 αφανίστηκαν είτε σε τοπικά στρατόπεδα εξόντωσης είτε σταλμένοι στα γερμανικά αντίστοιχα. Εξοντώθηκαν και περίπου 500.000 Σέρβοι, ενώ χάθηκαν και 200.000 Κροάτες, είτε επειδή ανήκαν στην αντίσταση είτε, αντίθετα, επειδή συνεργάστηκαν με το ναζιστικό καθεστώς και τους Γερμανούς κατακτητές.

Οι Ουστάσι, όμως, δεν ήταν οι μόνοι αντίπαλοι του Τίτο στο εσωτερικό μέτωπο. Πάνω απ' όλα, είχε να αντιπαλέψει με την δήθεν αντιστασιακή οργάνωση των «Τσέτνικι» του Ντράζα Μιχαήλοβιτς (1893 - 1945) που είχε αποσπάσει την βρετανική υποστήριξη, καθώς απαρτιζόταν κυρίως από φανατικούς βασιλόφρονες. Μόλις τον Δεκέμβρη του 1944, οι Βρετανοί τους αποκήρυξαν, όταν κατάλαβαν ότι ουσιαστικά είχαν να κάνουν με συνεργάτες των Γερμανών. Από το φθινόπωρο του 1941, ο Μιχαήλοβιτς είχε εξαπολύσει επίθεση ενάντια στους παρτιζάνους αλλά είχε αποτύχει να τους νικήσει, παρά την γερμανική βοήθεια. Εκείνον τον Σεπτέμβρη, 7.000 όμηροι εκτελέστηκαν μόνο στην πόλη Ούζιτσε. Ανάμεσά τους μια τάξη μαθητών λυκείου μαζί με τους καθηγητές τους.

Ο Τίτο απέφυγε να οργανωθεί στις πόλεις. Προτιμούσε τη στρατιωτική δράση πιστεύοντας ακράδαντα ότι τα γερμανικά αντίποινα ήταν τα καλύτερα κίνητρα για την ένταξη και νέων Γιουγκοσλάβων στις τάξεις της ένοπλης αντίστασης. Τον Ιούνιο του 1942, αισθανόταν αρκετά δυνατός για να εξαπολύσει επίθεση στη Βοσνία και να πολιορκήσει το Σεράγεβο. Τον Ιούλιο, οι δυνάμεις του επιτέθηκαν στην ιταλική μεραρχία αλπινιστών στο Μαυροβούνιο και την εξάρθρωσαν. Ένα αντιφασιστικό συμβούλιο, κάτι σαν κυβέρνηση του βουνού, δημιουργήθηκε στις 26 Νοέμβρη του 1942. Η δράση των παρτιζάνων ανάγκασε τους Βρετανούς να τους αναγνωρίσουν. Στις αρχές του 1943, στο επιτελείο του Τίτο εγκαταστάθηκε ο υποστράτηγος Φιτζρόι Μακλίν. Στα μέσα του χρόνου, οι παρτιζάνοι αριθμούσαν πάνω από 150.000 ενόπλους και δρούσαν πια ως τακτικός στρατός. Διέθεταν δικό τους οπλισμό, που ενισχύθηκε μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας, όταν αφόπλισαν δέκα ιταλικές μεραρχίες. Θα έφταναν τους 700.000 ως τα τέλη του πολέμου. Εκείνη τη χρονιά (1943), οι παρτιζάνοι είχαν ξεκαθαρίσει ολόκληρες περιοχές, όπου οι κάτοικοι ζούσαν ελεύθεροι. Τον Νοέμβρη, το αντιφασιστικό συμβούλιο είχε μετατραπεί σε κοινοβούλιο. Στα τέλη του χρόνου, μια γερμανική εκκαθαριστική επιχείρηση τους ανάγκασε να συμπυκνωθούν προσωρινά. Στη Σλοβενία, οι Γερμανοί εκτέλεσαν 2.500 ομήρους. Στην Κροατία, ο Πάβελιτς εκτελούσε Σέρβους πατριώτες κάθε μέρα. Με την χαραυγή του 1944, οι παρτιζάνοι ξεκίνησαν πάλι τον επιθετικό πόλεμο και όχι μόνο μέσα στη Γιουγκοσλαβία. Ήδη, ο Τίτο εκδήλωνε επεκτατικό ενδιαφέρον ακόμη και για τη Μακεδονία.

Η Ελλάδα

Οι Γερμανοί μπήκαν στην Αθήνα (27 Απρίλη του 1941) και εγκατέστησαν την πρώτη κατοχική κυβέρνηση (30 του Απρίλη) με πρωθυπουργό τον ως εκείνη τη στιγμή αρχηγό του Γ' Σώματος Στρατού, αντιστράτηγο Γεώργιο Τσολάκογλου (1886 - 1946), ενώ τα πάντα στην Ελλάδα είχαν καταρρεύσει. Αξιωματικοί και φαντάροι άφηναν το μέτωπο, έκρυβαν τα όπλα τους και προσπαθούσαν να φτάσουν σώοι στα σπίτια τους. Από το μακεδονικό μέτωπο, έφτασε στην Αθήνα ο πυροβολητής και πρώην δεκανέας, Θανάσης Κλάρας (1904 - 1945). Μαθημένος χρόνια στην παρανομία, κατάφερε να αποκτήσει επαφή με τους παλιούς του συντρόφους. Τον Μάη, πριν ακόμη να εκδηλωθεί η μάχη της Κρήτης, μια σύσκεψη στήθηκε στα όρθια στο δάσος της Καισαριανής. Ήταν εκεί τ' αδέρφια Μανόλης και Στέφανος Τσάφος κι ο δικηγόρος Θανάσης Λαζανάς που σκοτώθηκαν αργότερα, τ' αδέρφια Ιγνάτιος και Δημήτρης Δρακούλης, ο Νίκος Θεοδωρίδης κ.α. Συμφώνησαν: «Ο πόλεμος συνεχίζεται». Το καλοκαίρι του 1941, μια τελείως ανοργάνωτη εξέγερση ξέσπασε στη Βόρεια Ελλάδα. Καταπνίγηκε. Επακολούθησαν σκληρά αντίποινα. Οι μεμονωμένες αντιστασιακές πράξεις συνεχίστηκαν με το κατέβασμα της ναζιστικής σημαίας και το ανέβασμα της ελληνικής στην Ακρόπολη (31 Μάη του 1941) από τους Μανόλη Γλέζο και Απόστολο Σιάντα, με την ανατίναξη των γραφείων της προδοτικής οργάνωσης ΕΣΠΟ (20

Σεπτέμβρη του 1942) από τα μέλη της ΠΕΑΝ και τον αεροπόρο Κώστα Περρικό που πιάστηκε και εκτελέστηκε (4 Φλεβάρη του 1943), με φυγαδεύσεις Βρετανών αποκλεισμένων και την οργάνωση αποδράσεων και με κλοπές τροφίμων από τους περίφημους σαλταδόρους.

Το φθινόπωρο (27 του Σεπτέμβρη) του 1941, ξεκινούσε τη δράση του το ΕΑΜ, το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο. Αρχές του 1942, ξέσπασε η πρώτη στην κατεχόμενη Ευρώπη απεργία δημοσίων υπαλλήλων με αίτημα την βελτίωση των συνθηκών επισιτισμού. Η πείνα που θέριζε (3.000 θάνατοι μόνο στην Αθήνα), το φοβερό κρύο, οι μαυραγορίτες και οι μεταγωγές εβραίων στα στρατόπεδα του θανάτου είχαν μεταβάλει την ζωή σε κόλαση. Ο επισιτισμός, άλλωστε, ήταν η πρώτη και κυρίαρχη μορφή πάλης στην κατεχόμενη Ελλάδα και στον τομέα αυτόν έριξε στην αρχή το κύριο βάρος του το ΕΑΜ. Στις 21 Μάη του 1942 στην Σπερχειάδα, όπου οργανώθηκε σύσκεψη, ακούστηκε για πρώτη φορά ο όρκος του ΕΛΑΣ, του Ελληνικού Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού, που θα αποτελούσε το μαχόμενο τμήμα του ΕΑΜ. Η σύσκεψη είχε οργανωθεί από τον ίδιο Θανάση Κλάρα. Μόνο που πια ονομαζόταν Άρης Βελουχιώτης. Στις 25 του Μάη, ο ΕΛΑΣ αριθμούσε δεκαπέντε μαχητές. Δυο χρόνια αργότερα, οι μαχητές του θα ήταν χιλιάδες και οι επιχειρήσεις του οδυνηρές για τους κατακτητές.

Στην αντίπερα όχθη, ο τότε συνταγματάρχης Ναπολέοντας Ζέρβας (1891 - 1957) οργάνωνε (Οκτώβρης του 1941) τη δική του οργάνωση με το όνομα ΕΔΕΣ, Ελληνικός Δημοκρατικός Εθνικός Στρατός και κέρδιζε την αναγνώριση, την υποστήριξη και τον εφοδιασμό από τους Βρετανούς.

Το φθινόπωρο του 1942, οι συμμαχικές δυνάμεις προσπαθούσαν ν' αποκρούσουν το Άφρικα Κορπ του Ρόμελ, που είχε εισβάλει στην Αίγυπτο. Στα τέλη του Οκτώβρη, η μάχη στο χωριό Ελ Αλαμείν βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη. Ο Ρόμελ ανεφοδιαζόταν από πλοία που φόρτωναν στον Πειραιά. Τα εφόδια έφταναν ως εκεί με σιδηρόδρομο. Το συμμαχικό στρατηγείο Μέσης Ανατολής έστειλε δυο Άγγλους στην Ελλάδα, να ζητήσουν από την ελληνική αντίσταση ένα σαμποτάζ. Οι δυο Άγγλοι έπιασαν επαφή με τους αντάρτες κι ανέλαβαν σύνδεσμοι στην επιχείρηση: Στόχος ήταν η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου, ώστε να κοπεί η σιδηροδρομική συγκοινωνία. Θα μετείχαν ένα τμήμα του ΕΛΑΣ με αρχηγό τον Άρη Βελουχιώτη κι ένα τμήμα του ΕΔΕΣ με αρχηγό τον Ναπολέοντα Ζέρβα.

Νύχτα προς ξημέρωμα 25 Νοέμβρη του 1942, η επίθεση στη γέφυρα ξέσπασε ταυτόχρονα από δυο πλευρές. Το τρένο που έφτασε από το Λιανοκλάδι, ακινητοποιήθηκε πάνω στις υπονομευμένες ράγες. Ιταλοί άνοιξαν πυρ. Μια έκρηξη ακούστηκε κι ένα τμήμα της γέφυρας σωριάστηκε στην κοίτη του ποταμού. Μέσα στο σκοτάδι, οι σαμποτέρ αποχώρησαν

ασφαλείς. Το βράδυ, στην εκπομπή του BBC, ο κόσμος όλος μάθαινε πως ανατινάχτηκε η γέφυρα του Γοργοπόταμου. Την γκρέμισαν, είπε το ραδιόφωνο, οι άνδρες του Ναπολέοντα Ζέρβα. Λέξη για τον ΕΛΑΣ. Οι Βρετανοί έβαζαν υποθήκη για τη μελλοντική πολιτική τους ανάμιξη στην Ελλάδα.

Εξι ημέρες μετά το σαμποτάζ, οι Ιταλοί μετέφεραν στο βάθρο της γκρεμισμένης γέφυρας 23 κρατούμενους της φυλακής Λαμίας και τους εκτέλεσαν. Γύρω στις δέκα μέρες αργότερα, μετέφεραν άλλους στο χωριό Καστέλια Παρνασσίδας, όπου κι αυτούς τους εκτέλεσαν.

Η κυβέρνηση του Τσολάκογλου αντικαταστάθηκε στις 2 Δεκέμβρη του 1942, μια εβδομάδα μετά τον Γοργοπόταμο. Τον Απρίλη, ορκίστηκε η κυβέρνηση Ράλλη.

Λαϊκές κινητοποιήσεις

Ο σκληρός Φλεβάρης του 1943 έσπερνε πτώματα στους δρόμους. Η κατεχόμενη Αθήνα πενθούσε κι αγωνιζόταν. Η πείνα και το κρύο θέριζαν. Και η Ελλάδα είχε να επιδείξει σε ολόκληρο τον κόσμο τη μοναδική στην Ευρώπη πάλη ενάντια στον κατακτητή με τη μορφή των λαϊκών κινητοποιήσεων και διαδηλώσεων. Από τις 18 ως τις 22 του μήνα, ανήσυχες οι δυνάμεις κατοχής έβλεπαν τα συλλαλητήρια κατά της αποστολής Ελλήνων στα στρατόπεδα εργασίας της Γερμανίας. Στα βαθιά του γεράματα (84 χρόνων), ο ως τότε μεγαλύτερος Έλληνας ποιητής του 20ού αιώνα, Κωστής Παλαμάς (γεννήθηκε το 1859 στο Μεσολόγγι), πέθανε στις 27 Φλεβάρη του 1943. Η κατεχόμενη Αθήνα έσφιγγε τα δόντια. Με έκπληξη, οι Γερμανοί είδαν την κηδεία να μετατρέπεται σε μαχητική διαδήλωση χιλιάδων Αθηναίων. Η πορεία του ποιητή προς την τελευταία του κατοικία, ήταν αντάξια με τη πορεία του στη ζωή. Στον επικήδειο, ο Άγγελος Σικελιανός απάγγειλε την αθάνατη φράση «Στο φέρετρο αυτό ακουμπά όλη η Ελλάδα». Οι διαδηλώσεις του Ιουνίου ενάντια στις εκτελέσεις ομήρων για αντίποινα έμοιαζαν με άσκηση γι' αυτό που θα επακολουθούσε.

Το καλοκαίρι του 1943, η Γερμανία παραχώρησε στην Βουλγαρία την κατεχόμενη Βόρεια Ελλάδα ως τον Αξιό. Ο από τον Απρίλη διορισμένος πρωθυπουργός, Ιωάννης Ράλλης, υπέγραψε τα διατάγματα σύμφωνα με τα οποία η χωροφυλακή έπρεπε να αποχωρήσει από

τα παραχωρηθέντα ελληνικά εδάφη. Η αποχώρηση έγινε στις 7 Ιουλίου του 1943 και ήταν το σύνθημα για τη λαϊκή αφύπνιση. Στις 8, προκηρύξεις του ΕΑΜ καλούσαν τους Έλληνες σε πανεθνική πάλη. Μαχητικές διαδηλώσεις ξέσπασαν στο Κιλκίς, στον Λαγκαδά, στην Έδεσσα, στην Βέροια, στη Νάουσα, στα Γιαννιτσά, στην Αριδαία και στην Κοζάνη. Οι Γερμανοί έμειναν εμβρόντητοι.

Στις 22 Ιουλίου του 1943, η κατεχόμενη πρωτεύουσα βρισκόταν σε συναγερμό. Στις 10 το πρωί, ο λαός ερχόταν από παντού, ξεφύτρωνε στα στενά, βάδιζε προς το κέντρο της γερμανοκρατούμενης Αθήνας. Έρχονταν κατά ομάδες, με πανό και συνθήματα: «Έξω οι Βούλγαροι απ' τη Μακεδονία», «κάτω οι προδότες», «φραγμός στην επέκταση». Στις 10.30, οι πρώτες φάλαγγες ενώνονταν στην Πανεπιστημίου και Μπενάκη. Διακόσιες χιλιάδες λαού βάδιζαν προς το Σύνταγμα. Οι δυνάμεις κατοχής επιστράτευσαν αρχικά το ιταλικό ιππικό που έκανε επέλαση. Οι βροντερές φωνές των διαδηλωτών τρόμαξαν τα άλογα κι αχρήστευσαν το ιππικό. Οι Έλληνες κατάφεραν να προχωρήσουν ως την Τράπεζα της Ελλάδος. Όμως, είχαν πια να κάνουν με τα γερμανικά τανκς που έφραξαν το δρόμο κι άρχισαν να πολυβολούν. Από την Ομήρου, κατέβαιναν τα θωρακισμένα. Με μια φωνή, ο λαός ρίχτηκε πάνω στα άρματα. Μεσημέριασε όταν κόπασαν οι οδομαχίες. Το αίμα των εκατό νεκρών στην ασφαλτο και στα πεζοδρόμια έφερε το ποθητό αποτέλεσμα. Οι γερμανικές αναφορές προς το Βερολίνο μιλούσαν για απρόσμενη λαϊκή εξέγερση, για παράδοξο εθνικό φρόνημα. Οι κατακτητές δεν μπορούσαν να καταλάβουν, πώς ήταν δυνατό να πεθαίνουν άνθρωποι για μια παραχώρηση από τον έναν κατακτητή στον άλλον. Όμως, μια λακωνική ανακοίνωση έβαζε τέλος στην αναστάτωση: Η παραχώρηση των εδαφών στη Βουλγαρία «αναβλήθηκε επ' αόριστο».

Η αντεπίθεση του Τίτο

Μέσα Γενάρη του 1944 ξέσπασε η αντεπίθεση των παρτιζάνων στην Βοσνία. Ανάμεσα στις 19 και 22 του μήνα ελευθέρωσαν επτά πόλεις. Στις 27, το 80% του βοσνιακού εδάφους ήταν ελεύθερο. Και μεταβλήθηκε σε ασφαλές ορμητήριο. Στις 7 του Απριλίου, 5.000 Ούγγροι πατριώτες κι ένα τάγμα ουγγρικού στρατού πέρασαν τα σύνορα κι ενώθηκαν με τις δυνάμεις του Τίτο. Οι Γερμανοί ανησυχούσαν. Οι αλεξιπτωτιστές που έπεσαν (28 του Μάη) για να συλλάβουν το γιουγκοσλαβικό επιτελείο, εξοντώθηκαν. Επιστρατεύτηκαν οι Τσέτσικι του Μιχαήλοβιτς. Στις 14 του Σεπτεμβρίου, οι παρτιζάνοι ανακοίνωσαν ότι η χώρα απαλλάχτηκε από την απειλή τους. Τους είχαν αφανίσει σε κανονικές μάχες.

Από τις 5 Οκτώβρη του 1944, οι παρτιζάνοι του Τίτο άρχισαν τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις σε συνεργασία με τις σοβιετικές δυνάμεις. Στις 20 του μήνα, Γιουγκοσλάβοι και Σοβιετικοί έμπαιναν στο Βελιγράδι έπειτα από σκληρή μάχη: 9.000 οι Γερμανοί νεκροί, 8.000 οι αιχμάλωτοι. Μετά την πτώση των Τιράνων (Νοέμβρης του 1944), ενωμένοι οι παρτιζάνοι του Τίτο και του Χότζα στράφηκαν προς το Μαυροβούνιο. Στις 31 του Δεκέμβρη, το ελευθέρωσαν.

Στις 2 Μάρτη του 1945, στην ελεύθερη Γιουγκοσλαβία εγκαταστάθηκε τριμελής αντιβασιλεία. Στις 7, ο Τίτο σχημάτισε κυβέρνηση. Οι τελευταίες μάχες δόθηκαν τον Απρίλη του 1945, όταν ο τακτικός πια γιουγκοσλαβικός στρατός κυριεύσε την Τεργέστη και το Φιούμε κι αιχμαλώτισε 30.000 Γερμανούς.

Ο ελληνικός εσπερινός

Τον Μάρτη του 1943, ένα νέο ανταρτικό σώμα βγήκε στον Παρνασσό. Ήταν η οργάνωση ΕΚΚΑ του συνταγματάρχη Δημήτριου Ψαρού (1893 - 1944), η «Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση» που φιλοδοξούσε να καλύψει τον χώρο ανάμεσα στο αριστερό ΕΑΜ - ΕΛΑΣ και στον δεξιό ΕΔΕΣ. Ο πολιτικός ανταγωνισμός ανάμεσα στα ανταρτικά κινήματα είχε για καλά φουντώσει. Στα μέσα του χρόνου, μέλη του ΕΔΕΣ αποχώρησαν από την οργάνωση κι εντάχθηκαν στα προδοτικά Τάγματα Ασφαλείας, δίνοντας την ευκαιρία στο ΕΑΜ - ΕΛΑΣ να περιλαμβάνει στην προδοσία ολόκληρο τον ΕΔΕΣ. Και ο ΕΔΕΣ συρρικνωνόταν, ενώ το ΕΑΜ απλωνόταν όλο και πιο πολύ και χρέωνε ως αποκλειστικά δικές του επιτυχίες τις μεγάλες λαϊκές κινητοποιήσεις της χρονιάς. Ακόμα και η συνθηκολόγηση της Ιταλίας βγήκε προς όφελός του. Στο ΕΑΜ παρέδωσαν οι Ιταλοί τον οπλισμό τους εξασφαλίζοντας καταφύγια και φυγάδευση από το γερμανικό κυνηγητό. Όμως, τα πράγματα οξύνονταν και το ΕΑΜ εργαζόταν ήδη για τη μονοπώληση της κατάστασης. Τον Φλεβάρη του 1944, άνδρες του ΕΛΑΣ αφόπλισαν και συνέλαβαν τον Ψαρό μαζί με άλλους 150 δικούς του. Τους εκτέλεσαν στις 17 του Απρίλη.

Με ενέργειες του ΕΑΜ, στις 10 Μάρτη του 1944 συγκροτήθηκε η ΠΕΕΑ (Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης) που μεταβλήθηκε σε κυβέρνηση του βουνού. Με εκλογική διαδικασία στις απελευθερωμένες από τον ΕΛΑΣ περιοχές, η ΠΕΕΑ απέκτησε και τη λαϊκή εντολή. Στο Κάιρο, την εκεί εξόριστη κυβέρνηση ανέλαβε ως πρωθυπουργός ο Γεώργιος Παπανδρέου (Απρίλης του 1944) που συγκάλεσε σε σύσκεψη όλους τους παράγοντες της

αντίστασης. Οι αποφάσεις (Μάης του 1944) περιλαμβάνονται στην αποκληθείσα «Χάρτα του Λιβάνου»: Θα σχηματιζόταν κυβέρνηση εθνικής ενότητας και ένα δημοψήφισμα θα αποφάσιζε για το μέλλον του στέμματος, γύρω από το οποίο περιστρέφονταν και οι κύριες διαφωνίες.

Στο μεταξύ, το ελληνικό αντάρτικο είχε για τα καλά ξεθαρρέψει. Τα σαμποτάζ πλήθαιναν, άρχισαν και μάχες. Οι Γερμανοί προχώρησαν σε αντίποινα. Ο άμαχος ελληνικός πληθυσμός κλήθηκε να πληρώσει την οργή τους. Όμως, όπως και στη Γιουγκοσλαβία, οι εκτελέσεις μεγάλωναν το πείσμα και φούντωναν την αντίσταση. Για τους Γερμανούς, είχε έρθει η ώρα των ομαδικών εγκλημάτων.

Στις 13 Δεκέμβρη του 1943, μια γερμανική φάλαγγα απέκλεισε τα Καλάβρυτα. Όλοι οι άνδρες κάτοικοι με ηλικία 15 - 65 χρόνων συγκεντρώθηκαν στην πλατεία, στήθηκαν στον τοίχο κι εκτελέστηκαν. Πριν να φύγουν, οι Γερμανοί πυρπόλησαν την ηρωική κωμόπολη. Το έγκλημα επαναλήφθηκε (10 Ιουνίου του 1944) στο Δίστομο, κοντά στη Λειβαδιά. Μια γιγάντια γερμανική επιχείρηση ενάντια στον ΕΛΑΣ εξελισσόταν στην περιοχή. Όμως, οι αντάρτες είχαν έγκαιρα αποσυρθεί. Οι Γερμανοί μπήκαν στην κωμόπολη κι απέκλεισαν τις εισόδους. Ελασίτες δε βρήκαν. Ξέσπασαν στους αμάχους. Συγκέντρωσαν όλους τους κατοίκους στην πλατεία και ξεχώρισαν 114 άνδρες και 114 γυναίκες. Επειδή οι αριθμοί δεν τους έβγαιναν, ξεχώρισαν και είκοσι παιδάκια κάτω των πέντε χρόνων. Τους έστησαν στον τοίχο και τους εκτέλεσαν κατά ομάδες: Εκτός από τα μωρά, άλλα 45 παιδιά από πέντε ως είκοσι χρόνων, 111 από 20 ως 60 χρόνων και 42 υπερήλικες πάνω από 60 χρόνων. Το κεφαλοχώρι ξεκληρίστηκε. Το έγκλημα επαναλήφθηκε στον Χορτιάτη της Θεσσαλονίκης (2 Σεπτέμβρη του 1944), με 143 νεκρούς, από τους οποίους οι 109 γυναίκες και μικρά κορίτσια, και πυρπολήθηκαν περίπου 300 σπίτια.

Η απάντηση των ανταρτών ήρθε σκληρή. Στις 15 του Ιουνίου (1944), στο Βαλτέτσι, οι Γερμανοί χτυπήθηκαν και νικήθηκαν από τον ΕΛΑΣ σε τακτική μάχη. Στις 2 του Ιουλίου, στον κάμπο της Στυμφαλίας, ένα γερμανικό τάγμα που πήγαινε να κάψει τη σοδειά, έπεσε σε σύνταγμα του ΕΛΑΣ: Διαλύθηκε αφήνοντας 450 νεκρούς και 56 αιχμαλώτους, ενώ σκοτώθηκαν και 15 ταγματασφαλίτες και πέντε πιάστηκαν αιχμάλωτοι. Την ίδια μέρα σε άλλο σημείο, ομάδα είκοσι Γερμανών έπεσε σε ενέδρα: Νεκροί οι 15, αιχμάλωτοι οι υπόλοιποι. Στις 9 του Ιουλίου, αντάρτες έκαψαν τους σιδηροδρομικούς σταθμούς Αιγείρας και Ακράτας. Στις 12, τους σταθμούς Λυγιάς, Λυκοποριάς, Πιτσάς και Δερβενιού κι ανατίναξαν την γέφυρα της Αιγείρας. Στις 13, άρχισε η μάχη της Αμφιλοχίας που κράτησε δυο μέρες και κατέληξε σε μεγάλη ήττα των Γερμανών. Από τότε, ο δρόμος για την Ήπειρο έκλεισε γι' αυτούς. Για την επικοινωνία τους, στο εξής χρησιμοποιούσαν τη θάλασσα.

Το φθινόπωρο, οι Γερμανοί έφευγαν από την Ελλάδα, αφήνοντας απροστάτευτο τον συνεργάτη τους, διορισμένο πρωθυπουργό Ιωάννη Ράλλη. Δικάστηκε σε ισόβια και πέθανε στη φυλακή το 1946.

Η Μακεδονία

Από το 1935, το σύνθημα για ενιαία Μακεδονία - Θράκη αντικαταστάθηκε με καινούριο, που ζητούσε οι Σλαβομακεδόνες, όπως ονομάστηκαν, να συμμετέχουν ισότιμα στα πλαίσια του ελληνικού κράτους. Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος βρήκε το βασίλειο της Βουλγαρίας σύμμαχο με τις δυνάμεις του άξονα. Η κατάκτηση των Βαλκανίων από τα γερμανικά στρατεύματα επέτρεψε στην Βουλγαρία, με την άδεια του Χίτλερ, να καταλάβει την Δυτική Θράκη και Μακεδονία αλλά και μεγάλο τμήμα της Νότιας Γιουγκοσλαβίας, γύρω από τα Σκόπια. Εκεί, τα πράγματα ήταν τόσο ρευστά από την πλευρά της «εθνικής συνείδησης», ώστε η τοπική κομμουνιστική οργάνωση αναφερόταν στο παράνομο βουλγαρικό κομμουνιστικό κόμμα, στο οποίο θεωρούσε ότι ανήκε. Ο Τίτο την άλωσε μόλις στα τέλη του 1942.

Στην Δυτική Μακεδονία, υπήρχαν περίπου 100.000 σλαβόφωνοι. Κάμποσοι από αυτούς αποδέχτηκαν την άποψη ότι ανήκουν στη «βουλγαρική μακεδονική εθνότητα» και συγκρότησαν σλαβόφωνα στρατιωτικά τμήματα με Βούλγαρους αξιωματικούς, όπως κάποιοι μακρινοί πρόγονοί τους είχαν «τουρκέψει» για να επιβιώσουν. Το πόσο ήταν βέβαιοι για την βουλγαρική τους ρίζα αποδείχτηκε το 1944, όταν με την επαπειλούμενη γερμανική κατάρρευση μετακόμισαν ομαδικά στα ανταρτικά τμήματα των Σλαβομακεδόνων.

Από το 1943, ο Βουκμάνοβιτς Τέμπο, απεσταλμένος του Τίτο, συνομιλούσε με την ηγεσία του παράνομου ΚΚΕ, καθοδηγητή του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ. Το ΚΚΕ αναγνώρισε μειονοτικά δικαιώματα στους Σλαβομακεδόνες. Με γιουγκοσλαβική βοήθεια, δημιουργήθηκε η οργάνωση ΣΝΟΦ (Σλαβομακεδονικό ΕΑΜ) με τον Βουκμάνοβιτς Τέμπο αρχηγό. Η δράση του ενόχλησε το παράνομο Κομμουνιστικό Κόμμα της Βουλγαρίας που κι αυτό κινιόταν στον μακεδονικό χώρο. Κλήθηκε δεικνυτής η Κομιντέρν που αποφάνθηκε υπέρ των Γιουγκοσλάβων. Όμως, οι επαφές του ΣΝΟΦ με τους «Μακεδόνες» παρτιζάνους στην περιοχή των Σκοπίων, ενόχλησαν και την ηγεσία του ΚΚΕ. Τον Οκτώβρη του 1944, ξέσπασαν συγκρούσεις ανάμεσα στον ΕΛΑΣ και στο ΣΝΟΦ, που απωθήθηκε έξω από τα ελληνικά σύνορα. Οι άνδρες του θα επανέρχονταν το 1946 για να ενταχθούν στις τάξεις του Δημοκρατικού Στρατού.

Τον ίδιο καιρό, ο Τίτο μεθόδευε την διάδοχο κατάσταση στα Βαλκάνια. Ήδη από το 1942, μιλούσε για μια ομοσπονδία έξι γιουγκοσλαβικών κρατών: Σερβίας, Κροατίας, Σλοβενίας, Μαυροβούνιου, Βοσνίας - Ερζεγοβίνης και Μακεδονίας. Το φθινόπωρο του 1944, πρότεινε στο κομμουνιστικό κόμμα της Βουλγαρίας τα ομόσπονδα κράτη να γίνουν επτά, με έβδομο τη Βουλγαρία, σε μια απέραντη κρατική οντότητα από την Αδριατική ως τον Εύξεινο Πόντο. Σε μια δεύτερη φάση, η ομοσπονδία θα μπορούσε να συμπεριλάβει και τις Ρουμανία και Αλβανία. Στην περίπτωση αυτή, οι Γιουγκοσλάβοι θα μπορούσαν να βοηθήσουν τους Βουλγάρους να καταλάβουν την Δυτική Θράκη, με αντάλλαγμα να τους παραχωρηθεί ένα κομμάτι από τη «Μακεδονία του Πιρίν» (όρος στην Βουλγαρία, ο Όρβηλος). Ο Δημητρώφ, που είχε επιστρέψει στη χώρα του, προβληματιζόταν. Η ομοσπονδία τον ενδιέφερε αλλά όχι έτσι. Ήθελε την Βουλγαρία ισότιμο μέλος μεταξύ δύο εταίρων και όχι ένα από τα επτά κομμάτια της ομοσπονδίας. Από την άλλη, οι Βούλγαροι κομμουνιστές είχαν κάθε λόγο να φοβούνται επανάσταση, αν έδιναν εδάφη της χώρας τους. Η βουλγαρική άποψη ήταν πάντα ότι σε αυτούς ανήκει η Μακεδονία.

Ο Στάλιν έγγειρε τη ζυγαριά προς τη βουλγαρική μεριά. Η ομοσπονδία των επτά εγκαταλείφθηκε, το ΚΚ Βουλγαρίας αναγνώρισε ότι «οι κάτοικοι των περιοχών του Πιρίν και των Σκοπίων είναι Μακεδόνες» κι ότι ήταν σωστό να υπάρχει μακεδονικό κράτος στα πλαίσια της γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας. Οι δυο Μακεδονίες (του Πιρίν και των Σκοπίων) θα είχαν μεταξύ τους στενές σχέσεις και πολιτιστικές επαφές. Έτσι, με παρθενογένεση, κάποια μέρα του 1945 δημιουργήθηκε το μακεδονικό έθνος με τη μακεδονική του γλώσσα και την ιδιαίτερη κρατική του οντότητα. Ένα γνήσιο βαλκανικό τερατούργημα που θα ανδρωνόταν στην θαλπωρή της αγκαλιάς του Τίτο, ενώ η διπλανή Βουλγαρία θα έστηνε ένα ατέλειωτο καραούλι, ώσπου να μπορέσει να το αρπάξει. Ως σήμερα, δεν τα έχει καταφέρει.

(τελευταία επεξεργασία, 20 Απριλίου 2021)